

กระบวนการที่คำกริยากลายเป็นคำบุพบทในภาษาไทย

นาง จรัสดาว อินทรทัศน์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต
ภาควิชาภาษาศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2539

ISBN 974-634-826-4

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Grammaticalization of Verbs into Prepositions in Thai

Mrs. Charatdao Intratat

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy**

Department of Linguistics

Graduate School

Chulalongkorn University

1996

ISBN 974-634-826-4

หัวข้อวิทยานิพนธ์ กระบวนการที่คำกริยากลายเป็นคำบุพบทในภาษาไทย
โดย นาง จรัสดาว อินทรทัศน์
ภาควิชาภาษาศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ศาสตราจารย์ ดร. วิจินตน์ ภาณุพงศ์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการ
ศึกษาตามหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร. สันติ ดุงสุวรรณ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ปราณิ กุลละวณิชย์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร. อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ศาสตราจารย์ ดร. วิจินตน์ ภาณุพงศ์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เพียรศิริ วงศ์วิถานนท์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชลธิชา บำรุงรักษ์)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

จรัสดาว อินทรทัศนีย์ : กระบวนการที่คำกริยากลายเป็นคำบุพบทในภาษาไทย

(Grammaticalization of Verbs into Prepositions in Thai) อ. ที่ปรึกษา : รศ. ดร.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, ศ. ดร. วิจินตน์ ภาณุพงศ์, 194 หน้า ISBN 974-634-826-4

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษา และอธิบายปรากฏการณ์อย่างหนึ่งในภาษาไทย ซึ่งเรียกว่า กระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ กล่าวคือคำที่มีรูปเดียวกันสามารถทำหน้าที่ได้มากกว่าหนึ่งอย่าง เช่น คำว่า *เข้า ถึง จาก ฯลฯ* อาจเป็นได้ทั้งคำกริยา และคำบุพบท ผู้วิจัยต้องการศึกษาว่า มีคำอะไรบ้างที่มีลักษณะเช่นนี้ ปรียบของคำเหล่านี้เป็นอย่างไร และสรุปเกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์ และอรรถศาสตร์ ซึ่งสามารถใช้จ่ายแยกคำเหล่านั้นได้แน่นอนว่า เป็นคำกริยากลุ่มหนึ่ง และคำบุพบทอีกกลุ่มหนึ่งท้ายที่สุด ผู้วิจัยต้องการอธิบายกระบวนการกลายเป็นคำบุพบทของคำกริยา

จากข้อมูลภาษาเขียนที่สุ่มเลือกจากวารสาร และนิตยสารที่ตีพิมพ์ระหว่าง พ.ศ. 2533-2537 ผู้วิจัยพบว่าคำที่มีลักษณะดังกล่าว มี 23 คำ ทางด้านวากยสัมพันธ์ คำบุพบทมีลักษณะต่างกับคำกริยา คือ คำบุพบทไม่ปรากฏร่วมกับคำปฏิเสธ *ไม่* ในขณะที่คำกริยาสามารถปรากฏได้ คำบุพบทจะปรากฏนำหน้านามวลีเสมอ แต่คำกริยาบางคำไม่ปรากฏนำหน้านามวลี คำบุพบทจะไม่สามารถแยกออกจากรวมวลีที่ปรากฏร่วมด้วย เพราะเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยองค์ประกอบเดียวกันคือ บุพบทวลี ถ้าจะย้ายตำแหน่งไปอยู่ต้นประโยค ต้องย้ายไปพร้อมกับนามวลีเสมอ ในขณะที่คำกริยาไม่มีคุณสมบัติเช่นนั้น ทางด้านอรรถศาสตร์ คำกริยามีความหมายบอกสภาพ หรือการกระทำของประธาน ส่วนคำบุพบทมีความหมายบ่งความสัมพันธ์เชิงการกระทำระหว่างคำกริยากับนามวลี คำกริยาส่วนใหญ่ในขอบเขตการศึกษานี้มีความหมายประจำคำเพียงความหมายเดียว แต่คำบุพบท อาจมีความหมายประจำคำบ่งความสัมพันธ์เชิงการกระทำมากกว่าหนึ่งการก คำกริยาบางคำอาจมีความหมายแฝงแสดงทัศนคติ หรืออารมณ์ด้วย ในขณะที่คำบุพบทมีแต่ความหมายตรง

ผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎีการกลายเป็นคำไวยากรณ์ มาอธิบายปรากฏการณ์นี้ และได้ข้อสรุปว่า คำบุพบทเป็นคำที่กลายมาจากคำกริยา เนื่องจากคำกริยานั้นได้ผ่านกระบวนการทางความหมาย ได้แก่ การที่ความหมายจางลง การคงเค้าความหมายเดิม และการเกิดความหมายทั่วไป หรือการขยายขอบเขตเชิงอุปลักษณ์ และกระบวนการทางโครงสร้าง ได้แก่ การบังคับการปรากฏ และการวิเคราะห์ใหม่ กระบวนการเหล่านี้มีลักษณะเปลี่ยนแปลงในทิศทางเดียว และมีความต่อเนื่อง

ภาควิชา ..... ภาษาศาสตร์

สาขาวิชา ..... ภาษาศาสตร์

ปีการศึกษา 2539

ลายมือชื่อนิติ ..... *จรัสดาว อินทรทัศนีย์*

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา ..... *อ. วิจินตน์ ภาณุพงศ์*

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ..... *อ. อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์*

C 411128 : MAJOR LINGUISTICS

KEY WORD: GRAMMATICALIZATION/ PREPOSITION/ VERB/ WORD CLASSIFICATION

CHARATDAO INTRATAT : GRAMMATICALIZATION OF VERBS INTO PREPOSITIONS
IN THAI. THESIS ADVISORS : ASSO. PROF. AMARA PRASITHRATHSINT, Ph.D.,
PROF. VICHIN PANUPONG, Ph.D. 194 pp. ISBN 974-634-826-4

This study aims at investigating and explaining a phenomenon in Thai called grammaticalization, that is, words of the same form can occur as members of different word classes. For example, *khào*, *thǔŋ*, *chaæk*, etc. can be used as verbs and prepositions. Therefore, the purpose of the study is to search for the words that have this characteristic, to investigate their context in order to infer both syntactic and semantic criteria to classify them into two word classes : the verb and the preposition. Lastly, the researcher wants to explain the process whereby verbs are grammaticalized into prepositions.

Based on data of written Thai in articles randomly selected from journals and magazines published during 1990-1994, twenty three pairs of verbs/prepositions were found to have the characteristics mentioned above. The ones that are classified as prepositions have different characteristics from the verbs. Syntactically, the prepositions do not occur with the negative marker *mǎi* but the verb counterparts do. The former always occur in front of a noun phrase whereas the latter do not. The prepositions cannot be separated from the noun phrase because both of them constitute a single constituent called a "prepositional phrase". This phrase can be moved to the beginning of a sentence. The verb counterparts do not have these characteristics. Semantically, the verbs indicate the state or the action of their subjects, whereas the prepositions indicate case relations between a verb and a noun phrase. Most of the verbs dealt with in this study have one lexical meaning, but the prepositions may indicate more than one case relations. Some of the verbs have connotative meanings which signify subjective attitudes or emotions. In contrast, the prepositions have only denotative meanings.

The researcher uses the concept of grammaticalization to explain the mentioned phenomenon in Thai. It can be concluded that prepositions are grammaticalized from verbs of the same form because these verbs have developed through certain semantic processes : bleaching, persistence, and generalization or metaphorical extension. They also develop through syntactic processes, such as obligatorification and reanalysis. These processes are unidirectional and continual.

ภาควิชา.....ภาษาศาสตร์.....

สาขาวิชา.....ภาษาศาสตร์.....

ปีการศึกษา.....2539.....

ลายมือชื่อนิติต.....*นิติต*.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....*อ. อภิสิทธิ์*.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....*อ. วิชิต*.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงเรียบร้อยด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งของ รองศาสตราจารย์ ดร. อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ได้แนะนำแนวทาง และกรอบในการศึกษา ตลอดจนวิธีการนำเสนอ พร้อมทั้งตรวจตราดูแล เอาใจใส่ และให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยตลอดมา ซึ่งผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างมาก จึงขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร. วิจินตน์ ภาณุพงศ์ อาจารย์ที่ปรึกษา ร่วม ซึ่งชี้แนะแนวทางในการกำหนด ตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขเกณฑ์ที่ใช้ในงานวิจัยนี้ พร้อมทั้งตรวจแก้ไขเนื้อหา ตลอดจนจัดเกลาสำนวนภาษา ด้วยความเสียสละ และทุ่มเทเอาใจใส่เป็นอย่างมาก

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รศ. ดร. ปราณี กุลละวณิชย์ ผศ. ดร. เพ็ญศิริ วงศ์วิภา นนท์ และ ผศ. ดร. ชลธิชา บำรุงรักษ์ ซึ่งได้ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คณาจารย์ภาควิชาภาษาศาสตร์ทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ทางภาษาศาสตร์ และให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมา

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี ที่อนุญาตให้ผู้วิจัยลา ศึกษาต่อ ขอขอบพระคุณ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ให้ทุนอุดหนุนการวิจัย และขอขอบพระคุณ ห้องปฏิบัติการวิจัยภาษาและวิทยาการความรู้ ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์ และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ ที่เอื้อเฟื้อข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้

ผู้วิจัยขอขอบคุณ คุณวันทนี พันธ์ชาติ ผู้ช่วยและอำนวยความสะดวกเป็นอย่างดียิ่ง ในการค้นคว้าและเก็บข้อมูล และขอขอบคุณเพื่อนชาวต่างชาติ ได้แก่ Dr. Jelly de Jong, Dr. Tim van Baar, Dr. Evan Smith, และ Dr. Elizabeth Traugott ที่ได้ส่งบทความอันเป็นประโยชน์ในการวิจัยมาให้ โดยเฉพาะ Dr. Traugott ผู้ให้คำแนะนำประกอบการวิจัยเป็นพิเศษ และ Dr. de Jong ผู้แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น และกำลังใจต่อกัน ตลอดเวลาที่ทำวิทยานิพนธ์นี้

ผู้วิจัยขอขอบคุณเพื่อนร่วมภาควิชาภาษาและสังคม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี ที่รับภาระแทนผู้วิจัยในช่วงที่ลาศึกษาต่อ และขอขอบคุณน้องๆ ชาวภาษาศาสตร์ และเจ้าหน้าที่คณะอักษรศาสตร์ทุกท่าน สำหรับคำแนะนำ ความช่วยเหลือ และกำลังใจต่อผู้วิจัย

ผู้วิจัยขอขอบคุณเป็นพิเศษ ต่อครอบครัวอินทรทัศน์ ตั้งแต่คุณปู่คุณย่าตลอดจนญาติ และสามี ที่ให้การสนับสนุนทุกด้าน ด้วยความรักและเอื้ออาทร เป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยตลอดเวลาที่ผ่านมา

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อคุณแม่ผู้ล่วงลับไปแล้ว ผู้เป็นครูคนแรกของคุณที่สอนให้เห็นคุณค่าของการศึกษา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญแผนภูมิ	ญ

บทที่

1.	บทนำ	1
1.1	ความสำคัญของปัญหา	1
1.2	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.3	สมมุติฐานในการวิจัย	5
1.4	ระเบียบวิธีที่ใช้ในการวิจัย	5
1.5	ขอบเขตของการวิจัย	7
1.6	นิยามคำสำคัญที่ใช้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้	7
1.7	ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย	10
1.8	วิธีดำเนินการวิจัย	10
1.9	ประโยชน์จากการวิจัย	12
2.	ทบทวนวรรณกรรม	14
2.1	แนวคิดเกี่ยวกับการจำแนกหมวดคำ (word categorization)	16
2.2	การกลายเป็นคำไวยากรณ์ (grammaticalization)	30
2.3	การศึกษาที่ใกล้เคียงกับการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ที่พบในภาษาไทย	43
3.	การจำแนกคำบุพบทด้วยเกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์.....	48
3.1	เกณฑ์จำแนกหมวดคำ	49

3.2	คำที่จำแนกว่าเป็นคำบุพบท.....	62
3.3	สรุปผลการวิเคราะห์ทางวากยสัมพันธ์	65
4.	การจำแนกคำบุพบทด้วยเกณฑ์ทางอรรถศาสตร์	68
4.1	อรรถลักษณะของคำกริยา	69
4.2	การวิเคราะห์เปรียบเทียบลักษณะความหมายของคำกริยา กับหมวดคำบุพบท	77
4.3	อรรถลักษณะของคำบุพบท	80
4.4	การวิเคราะห์เปรียบเทียบลักษณะความหมายของคำบุพบท กับหมวดคำกริยา	92
4.5	สรุปลักษณะต้นแบบของหมวดคำกริยา และหมวดคำบุพบท	96
4.6	สรุปการวิเคราะห์คำบุพบทด้วยเกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์ และ อรรถศาสตร์	97
4.7	การวิเคราะห์เปรียบเทียบลักษณะความหมายของคำบุพบท กับหมวดคำอื่น	100
5.	กระบวนการที่คำกริยากลายเป็นคำบุพบท	106
5.1	การเกิดความหมายทั่วไป (generalization)	107
5.2	การคงเค้าความหมายเดิม (persistence)	112
5.3	การที่ความหมายเดิมจางลง (bleaching)	114
5.4	การขยายขอบเขตเชิงอุปลักษณ์ (metaphorical extension)....	117
5.5	การบังคับการปรากฏ (obligatorification)	126
5.6	การวิเคราะห์ใหม่ (reanalysis)	129
5.7	การเปลี่ยนแปลงแบบทิศทางเดียว (unidirectionality)	134
5.8	การเปลี่ยนแปลงแบบมีความต่อเนื่อง (continuum)	138
5.9	สรุปลักษณะการกลายเป็นคำบุพบทจากคำกริยา	140
6.	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และ ข้อเสนอแนะ	142
6.1	สรุปผลการวิจัย	142
6.2	การอภิปรายผล	157

6.3	ข้อเสนอแนะ	166
	รายการอ้างอิง	168
	ภาคผนวกที่ 1	176
	ภาคผนวกที่ 2	179
	ภาคผนวกที่ 3	190
	ประวัติผู้เขียน	194

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิที่ 1 การจำแนกหมวดหมู่แบบสุดขั้วของวิทเคนสไตน์	22
แผนภูมิที่ 2 การกระจุกตัวของหมวดหมู่ต้นแบบ	23
แผนภูมิที่ 3 ขั้นตอนการกลายเป็นคำไวยากรณ์	36
แผนภูมิที่ 4 ลำดับความเป็นนามธรรมของอุปลักษณ์	39
แผนภูมิที่ 5 การจำแนกหมวดคำเกณฑ์ที่ 1	50
แผนภูมิที่ 6 การจำแนกหมวดคำเกณฑ์ที่ 2	53
แผนภูมิที่ 7 การจำแนกหมวดคำเกณฑ์ที่ 3	55
แผนภูมิที่ 8 เกณฑ์จำแนกหมวดคำของคำที่มีรูปเดียวกับคำกริยา	61
แผนภูมิที่ 9 อรรถลักษณะชั้นพื้นฐานของคำกริยา	69
แผนภูมิที่ 10 อรรถลักษณะชั้นที่สองของคำกริยา	74
แผนภูมิที่ 11 สรุพอรรถลักษณะของคำกริยาในขอบเขตงานวิจัยนี้	76
แผนภูมิที่ 12 อรรถลักษณะชั้นพื้นฐานของคำบุพบท	81
แผนภูมิที่ 13 อรรถลักษณะชั้นที่สองของคำบุพบท	82
แผนภูมิที่ 14 สรุพอรรถลักษณะของคำบุพบทในขอบเขตงานวิจัยนี้	91
แผนภูมิที่ 15 ความถี่ในการปรากฏของคำบุพบท	98
แผนภูมิที่ 16 ความต่อเนื่องในการกลายเป็นคำบุพบทจากคำกริยา	139

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย